

ARGUMENTELE LUI JOHN STUART MILL PENTRU PRINCIPIUL NON-INTERVENȚIEI

Cristian DUCU
Universitatea din București

The aim of this paper is to examine Mill's arguments for non-intervention as they are presented in his *A Few Words on Non-Intervention*, a text that has been neglected for a very long time. The first step I take is to present his entire approach as depended on a distinction between civilized people and barbarians. From this perspective, the general claim that Mill's point on non-intervention is contradictory to his utilitarianism can be easily rejected. Based on this distinction, I claim that Mill considers barbarians as incapable of moral judgments and lacking the practice of obeying the rules, one thing that justifies colonization or conquering neighboring barbarians. In the second part, I try to show that Mill's *A Few Words* has two distinct sections: in the first, he discusses two accusations brought by the adversaries of Great Britain – egotism and paternalism. In the last section, he focuses on the foundation of the principle of non-intervention because he wants to reject the idea that there can be a unique measure in international relations. His interest is represented by a principle of non-intervention which, although universal in the sense that it should be employed as basis of international relations, takes into account the various situations virtually possible on the international stage.

Keywords: non-intervention, paternalism, egotism, international relations, conflict ethics, John Stuart Mill.

Există vreun motiv pentru care să considerăm intervenția americană în Irak ca fiind justificată sau justificabilă? Ar trebui ca vreo țară să interfereze în afacerile interne ale unei alte țări cu scopul de a proteja minoritățile, cetățenii în general, artefactele religioase sau siturile arheologice, mediul ori speciile pe cale de dispariție? Ar trebui să prevenim un eventual conflict prin intermediul unor acțiuni preventive? Avem vreun argument pentru a lăsa o populație vlăguită de sărăcie să lupte singură împotriva unui regim dictatorial? Sau ar trebui să ajutăm opoziția să răstoarne acel regim? Cu alte cuvinte, mai este așa-numitul principiu al non-intervenției aplicabil astăzi?

Aceste întrebări ne frământă azi la fel cum, în urmă cu 150 de ani, se întâmpla și cu John Stuart Mill. Însă începând cu anii '70, '80 ai secolului trecut, chestiunea non-intervenției și-a găsit un nou drum în dezbaterile privind relațiile internaționale, de data aceasta fiind susținută de convenții și reguli la nivel internațional adoptate sau modificate după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.¹ În al doilea rând, cu lucrarea *Just and Unjust Wars*² a lui Michael Walzer și criticii săi,³ tema aceasta a primit o nouă abordare. Ca urmare, noi concepte au fost introduse, e.g., *intervenția umanitară*, *acțiuni preventive*, iar unele dintre cele vechi au fost reconsiderate, e.g., *auto-determinarea*, *coerciția*, *războiul drept* (sau justificabil).

John Stuart Mill s-a confruntat cu aceeași dilemă atunci când scria *Câteva cuvinte despre non-intervenție*⁴ și *Despre libertate*⁵ (amândouă datând de la 1859), sau când discuta *Chestiunea Spaniolă*.⁶ Lumea în care el trăia era încă dominată de ideea de Imperiu. Coloniile britanice, franceze, spaniole,

* Acest articol reprezintă o versiune modificată a textului *J.S. Mill's Arguments on Non-Intervention*, inclus în volumul *Proceedings of the International Conference "John Stuart Mill. 1806-2006, University of Bucharest, November 3-4, 2006*, editat împreună cu Valentin Mureșan (Editura Universității din București, București, 2007, pp. 153-174).

¹ *Convențiile de la Geneva* (I-1864, II-1949, III-1949, IV-1949, revizuite de mai multe ori) și *Protocoloalele Adiționale* (I & II-1977); *Tratatul de la Washington* (1949); *Protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat* (1954); *Convenția asupra interzicerii tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile* (1977).

² Michael Walzer, *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*; Basic Books, New York, 1977.

³ Vezi replicile lui Walzer din articolul său *The Moral Standing of States: A Response to Four Critics*, apărut în revista "Philosophy and Public Affairs", vol. 9, 1980, nr. 3, pp. 209-229.

⁴ J.S. Mill, *A Few Words on Non-Intervention*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XXI: "Essays on Equality, Law and Education"; Ed. J.M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1984, pp. 118-124 (publicat inițial în "Fraser's Magazine", LX, December 1859, pp. 766-776). De aici înainte, voi folosi abrevierile și paginația standard pentru a trimite la scrierile lui Mill din ediția *Collected Works*. Când voi trimite la alte ediții, referințele vor conține atât numele editorului cât și anul apariției.

⁵ J.S. Mill, *On Liberty*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XVIII; Ed. J.M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1977, pp. 213-310.

⁶ J.S. Mill, *The Spanish Question*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XXXI: "Miscellaneous Writings"; Ed. John M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1989, pp. 359-388. Este foarte interesant de observat câte dintre ideile lui Mill își găsesc correspondent în chestiunile actuale de politică europeană; de exemplu, ideea unui 'serviciu general de poliție la nivel European' ("general European police") (ibid., p. 374).

daneze, tirania precum și intervențiile discreționare în afacerile interne ale altor state erau toate parte din realitatea acelor vremuri. Însă contrar tuturor posibilelor similarități sau revitalizări ale argumentelor filosofului britanic,⁷ intenția mea în articolul de față nu este aceea de a oferi o prezentare a ceea ce încă prezintă valoare pentru lumea noastră din viziunea lui Mill despre non-intervenție.

Argumentul pe care voi încerca să-l formulez în paragrafele următoare este acela că viziunea lui Mill cu privire la non-intervenție necesită o mai mare atenție din partea cercetătorilor înainte de a emite orice judecată despre relevanța sa pentru situația actuală. Personal, prefer un efort de înțelegere mai bună a problemei înainte de a trece la analiza relevanței sale; iar miza acestui articol este de a propune doar primul pas, unul care rar a fost făcut. De exemplu, *A Few Words* a fost neglijată de către cercetători pentru o lungă perioadă de timp, iar argumentele sale sunt încă mai mult sau mai puțin necunoscute.⁸ Carol Prager vorbește despre două lucruri care au contribuit la această situație: a) Școala Engleză de relații internaționale s-a "ocupat mai mult de noțiunea de ordine internațională", în timp ce "Mill s-a preocupat în principal de intervenție";⁹ și b) legătura lui Mill cu Compania Indiei de Est și faptul că era "un fervent suporter al Imperiului."¹⁰

Cred că argumentelor lui Prager ar trebui să li se adauge un al treilea, și anume acela că pare să existe o contradicție între opiniile lui Mill despre relațiile internaționale și cele de morală și politică. Mai precis, pare să fie vorba de o contradicție între "principiul non-intervenției" și ceea ce el numește 'Principiu Utilitarist al Celei Mai Mari Fericiri'.¹¹ Dacă scopul acțiunii umane, care este de asemenea și standardul moralității, constă în respectarea acelor reguli și precepte de conduită umană care asigură "o existență scutită cât se poate de mult de durere și bogată cât se poate de mult în delectări"¹² *întregii omeniri (to all mankind)* și *în cea mai mare măsură (to the*

⁷ De exemplu, acele revitalizări încercate de Michael Walzer, care îi datorează foarte mult lui Mill.

⁸ În ultimii treizeci de ani, noul val de teoreticieni din domeniul relațiilor internaționale au ajuns să-l cunoască pe Mill prin ochii lui Walzer.

⁹ Carol A.L. Prager, *Intervention and Empire: John Stuart Mill and International Relations*; în "Political Studies", vol. 53, 2005, pp. 621-640. See p. 621.

¹⁰ *Ibid.*, p. 621.

¹¹ J.S. Mill, *Utilitarianism*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. X: "Essays on Ethics, Religion and Society"; Ed. J.M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1985, p. 214. Vezi și traducerea românească în: Valentin Mureșan, *Utilitarismul lui John Stuart Mill*; Paideia, București, 2003, pp. 278-279.

¹² *Utilitarianism*, CW X: 214; *Utilitarismul* [Mureșan, 2003] p. 279.

greatest extent possible), atunci cum putem să fim de acord cu principiul non-intervenției în situații în care oamenii suferă în cea mai mare măsură așa cum se întâmplă în regimurile despotice? Oare nu putem justifica suficient intervenția unui stat în afacerile interne ale altuia în cazul în care o guvernare nedemocratică își torturează supușii și îi transformă în sclavi? Și mai ales atunci când avem de-a face cu o țară vecină?

În acest context, unii autori au preferat să vorbească despre o așa-zisă inconsistență și între colonialismul lui Mill și utilitarismul profesat de el. Acest punct va deveni mai clar atunci când mă voi referi la poziția sa pretins paternalistă.¹³

O distincție necesară: *civilizați vs. barbari*

În schimb, E.M. Souffrant, în volumul său *Formal Transgression: John Stuart Mill's Philosophy of International Relations*,¹⁴ susține că nu există nici o contradicție între teoria morală a lui Mill și principiul non-intervenției. Cheia pentru a rezolva această aparentă confuzie o reprezintă distincția pe care filosoful britanic o introduce în mod special în *A Few Words*, și anume între popoare/state civilizate și cele barbare.

Această distincție este doar angajată în *Utilitarianismul*, iar din acest motiv ea este de foarte multe ori scăpată din vedere de comentatorii lui Mill:

“Prin urmare, orice condiție care e esențială pentru starea de societate devine tot mai mult o parte inseparabilă a concepției fiecăruia cu privire la starea de lucruri în care s-a născut și căreia-i este destinată ființa umană. Acum, dacă lăsăm la o parte relația dintre stăpân și sclav, e evident că o societate a ființelor umane e imposibil de realizat pe o altă bază decât aceea care ține cont de intereselor tuturor. O societate a oamenilor egali poate exista numai pe baza înțelegerii faptului că interesele tuturor trebuie tratate în mod egal. Și cum în toate stadiile civilizației orice persoană, exceptându-l pe monarhul absolut, are egali, fiecare e obligat să trăiască în acești termeni cu cineva; și fiecare epocă marchează un pas înainte în direcția unei stări de lucruri în care ne va fi imposibil să trăim în alți termeni, în mod permanent, cu oricine. În felul acesta

¹³ Anthony Ellis, *Utilitarianism and International Ethics*; în Terry Nardin & David R. Mapel (eds.), *Traditions of International Ethics*; Cambridge University Press, Cambridge, 1992, pp. 158-179 (pentru acest argument: pp. 166-167).

¹⁴ E.M. Souffrant, *Formal Transgression: John Stuart Mill's Philosophy of International Relations*; Rowman & Littlefield, Lanham, 2000.

oamenii devin treptat incapabili să conceapă o stare în care să desconsidere total interesele celorlalți.”¹⁵

“Iar aceasta [considerația că vitregiile vieții, suferințele fizice sau de altă natură nu fac ca o ființă umană să nu fie capabilă de a fi fericită] conduce la adevărata evaluare a ceea ce spun criticii [utilitarismului] cu privire la posibilitatea și obligația de a învăța să trăim fără fericire. *Neîndoielnic, este posibil să trăim fără fericire; o fac involuntar nouăsprezece oameni din douăzeci, chiar și în acele părți ale lumii care sunt cel mai puțin adâncite în barbarie [...]*”¹⁶

Coroborând ceea ce Mill spune în primul fragment citat cu ceea ce găsim în alte locuri,¹⁷ putem deduce că el pretinde că în statele civilizate, supușii primesc tratament și recunoaștere egală a intereselor lor, în timp ce, în cele barbare, relația tipică este cea dintre stăpân și sclav, unde interesele fiecăruia sunt total pierdute din vedere.

O altă chestiune importantă este aceea că, dacă moralitatea presupune respectarea regulilor și preceptelor conduitei umane, atunci barbarii nu vor fi niciodată agenți morali. Ei sunt incapabili să recunoască reguli de comportament și, evident, să respecte chiar și pe unele impuse din afară. Mai mult decât atât, ei vor putea continua să trăiască și fără fericire; nu vor fi în nici un fel tulburați de existența unei nedreptăți, iar hărțuirile de orice fel vor fi un mijloc de a obține ceea ce doresc.

Incapacitatea barbarilor de a fi agenți morali poate fi asemănată cu aceea a copiilor, care nu sunt încă suficient de maturi pentru a lua decizii și, prin urmare, nu ei poartă responsabilitatea pentru faptele lor ori pentru ceea ce vor deveni, ci tutorii lor. În acest sens, barbarii nu vor recunoaște o nedreptate decât în cazul în care acea nedreptate atinge interesele lor proprii.

¹⁵ *Utilitarianism*, CW X: 231 (trad. Mureșan [2003] p. 298). Sublinierea mea.

¹⁶ *Utilitarianism*, CW X: 217 (trad. Mureșan [2003] p. 282, cu modificările mele). Sublinierea îmi aparține. Vezi și *infra*, CW X: 217 (Mureșan [2003] p. 281, § 14).

¹⁷ Anterior celui de-al doilea loc citat, Mill încercase să traseze o distincție între ‘mințile cultivate’ și cele ‘necultivate’. El spune: “O minte cultivată – nu mă refer la cea a filosofului, ci la orice minte pentru care s-au deschis fântânile cunoașterii – găsește izvor de inepuizabil interes în tot ceea ce o înconjoară: în obiectele naturii, în realizările artei, în închipuirile poeziei, în întâmplările istoriei, în căile, trecute și prezente, parcurse de umanitate, ca și în perspectivele ei viitoare. [...] Nu există absolut nici un temei inerent naturii lucrurilor în virtutea căruia un nivel de cultivare a minții suficient spre a trezi interesul intelectual pentru asemenea teme de contemplare nu ar reprezenta moștenirea oricărei persoane născute într-o țară civilizată.” (trad. Mureșan [2003] pp. 280-281, §§ 13-14)

Dar voi reveni asupra acestei idei atunci când voi discuta despre respingerea de către Mill a acuzației de egoism adusă Coroanei Britanice.

Acum, distincția între oamenii civilizați și barbari îți primește tratamentul cel mai amplu în *A Few Words*, unde Mill are nevoie de ea cel mai mult, și anume când trebuie să explice relația dintre state aflate atât în relații în care există echilibru al puterii cât și în relații în care există dezechilibru.

“În primul rând, regulile moralității internaționale obișnuite presupun reciprocitatea. Însă barbarii nu vor răspunde în același fel. Nu se poate conta pe ei că vor respecta vreo regulă. Mințile lor nu sunt capabile de un efort atât de mare, nici voința lor nu se află suficient sub influența unor motive îndepărtate (*distant motives*). În al doilea rând, națiunile care sunt încă barbare nu au depășit perioada în care este mai degrabă în beneficiul lor să fie cucerite și supuși de străini. Independența și naționalitatea, atât de esențiale creșterii și dezvoltării unei populații mult mai avansate pe calea îmbunătățirii lor, sunt în general impedimente pentru ei. [...] dar barbarii nu au nici un drept ca *națiune*, cu excepția dreptului la un asemenea tratament care, într-o perioadă cât mai timpurie, să li se potrivească pentru a deveni una [o națiune].”¹⁸

Barbarilor, spune Mill, le lipsește practica respectării regulilor, legilor și cea a reciprocității în relațiile lor cu alții. Dacă o societate civilizată presupune existența unui sistem de legi și instrumente de coerciție,¹⁹ barbarii nu sunt pregătiți pentru auto-determinare. În schimb, singura lor modalitate de a rezolva lucrurile este cu ajutorul forței brute, intelectul lor nefiind capabil să recunoască un statut particular în comunitatea lor locală și în cea internațională ori să ia decizii singur.

Un al treilea element al distincției menționate, mergând puțin mai departe, este acela că supușii statelor civilizate dezvoltă un simț al apartenenței, al cetățeniei, *i.e.*, naționalitatea. Barbarii, potrivit lui Mill, un vor simți niciodată că aparțin aceleiași națiuni. Ei se află încă la momentul în care insuficiența dezvoltare, civilizare a lor nu le permite să-și recunoască reciproc dreptul la coexistență în cadrul aceleiași comunități, cât mai puțin stingheriți de intervenția societății.²⁰

¹⁸ *A Few Words*, CW XXI: 118-119. Italicele îi aparțin lui Mill.

¹⁹ J.S. Mill, *Austin on Jurisprudence*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XXI: “Essays on Equality, Law, and Education”; University of Toronto Press, Toronto, 1984, pp. 167-205.

²⁰ Pentru o discuție detaliată cu privire la rolul societății în viața individului, a se vedea capitolul al IV-lea, “Despre limitele autorității societății asupra individului”, al lucrării *Despre libertate* (Iliescu [1994], în special pp. 97-110.)

Un al element care distinge între popoarele civilizate și cele barbare este impulsul pe care îl simt cei dintâi în a se îmbunătăți (*self-improvement*).²¹ Dacă ne întoarcem la *Utilitarismul*, putem înțelege acum de ce Prager crede că barbarii, potrivit filosofului britanic, nu caută să se îmbunătățească: “probabil din lipsa unei virtuți.”²² Fără virtute, *i.e.*, excelența (*excellence*) ființei umane, Principiul Celei Mai Mari Fericiri este un lucru abstract. Ambele, virtutea și Principiul, contează pe acest impuls de auto-îmbunătățire al indivizilor civilizați.

Prager spune de asemenea că “un alt indiciu cu privire la ce a intenționat Mill prin ‘barbar’ poate fi găsi în discuția lui despre ‘primitiv’, unde el remarcă că situația ‘naturală’, ‘primitivă’ a omenirii este ‘o condiție a unei tiranii care este mai universală decât orice altă formă de viață civilizată.’”²³

Chestiunea non-intervenției

Întorcându-mă la *A Few Words*, nu sunt de accord cu opinia comună că principala preocupare a lui Mill în acest text o reprezintă despotismul sau tirania de vreun fel.²⁴ Dar trebuie să admit că ipoteza lui Prager este cea mai interesantă și încurcată dintre toate. Ea consideră că biografia lui Mill a condus la formarea multora dintre ideile sale, iar în cazul de față la viziunea sa asupra non-intervenției. După cum afirmă Prager, punctul de plecare ar putea să-l fi constituit “variatele forme de hărțuire” pe care Mill a fost nevoit să le suporte de-a lungul vieții sale: de la tirania tatălui său și relația ‘opresivă’ cu Harriet Taylor la constrângerile muncii sale în cadrul Companiei Indiilor de Est.²⁵ În orice caz, mi se pare greu de crezut că Mill ar fi ales să scrie despre problema intervenției *în relațiile dintre state* ca urmare a dezamăgirilor sale personale ori că relația ‘opresivă’ cu soția sa ar fi avut vreo influență în susținerea unei versiuni tari a teoriei non-intervenției.

²¹ Prin *self-improvement* se înțelege aici tendința oamenilor civilizați de a căuta noi mijloace de a se desăvârși, de a-și îmbunătăți existența în toate aspectele sale. Pentru a nu restrânge sensul lui *self-improvement*, am să utilizez doar termenul românesc “îmbunătățire”, care mi se pare mai cuprinzător decât “desăvârșire”.

²² Prager [2005] p. 622.

²³ Prager [2005] p. 622, citând din articolului lui Mill, *Austin on Jurisprudence* (CW XXI: 187-188).

²⁴ Michael Walzer, *Mill's “A Few Words on Non-Intervention”*. *A Commentary*; în Nadia Urbinati & Alex Zakaras (eds.), *J.S. Mill's Political Thought. A Bicentennial Reassessment*; Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 346-356. De asemenea, Prager [2005], Souffrant [2000].

²⁵ Prager [2005] p. 623 *seq.*

Conform interpretării mele a lucrării *A Few Words*, Mill încearcă să propună un principiu funcțional al (non-)intervenției, unul care poate fi folosit pentru a discerne situațiile în care intervenția britanică este justificată și justificabilă. Iar el face acest lucru în cadrul unei întreprinderi care urmează doi pași. În primul, el construiește câteva argumente împotriva pozițiilor (a) egoiste și (b) paternaliste profesate în relațiile internaționale, două acuzații care fuseseră aduse Coroanei Britanice în legătură cu atitudinea și acțiunile acesteia pe scena internațională. El crede că trebuie să răspundă potențialilor adversari înainte de a produce vreo remarcă despre principiul (non-)intervenției. Apoi el trece dincolo de aceste argumente și crează tabloul în care se va încadra poziția sa despre non-intervenție referindu-se la anume situații din istoria afacerilor externe ale Coroanei Britanice. Acest al doilea pas are un caracter mai teoretic, chiar dacă exemplele la care face apel sunt luate din realitatea timpului său.

Înainte de a trece la argumentele lui Mill împotriva egoismului, merită să menționez că el sare de la considerațiile privitoare la relația dintre indivizi (*e.g.*, relația dintre indivizii civilizați sau dintre indivizii civilizați și barbari) la cele despre relația dintre state. Supoziția sa pare a fi aceea că ceea ce este valid pentru caracterul omului ca individ rămâne valabil și pentru caracterul statelor: un stat barbar este format din barbari indiferent dacă există printre supușii aceluia stat patru sute de indivizi civilizați. Iar această extindere constituie cadrul formal al argumentelor sale din partea a doua a *A Few Words*.

(A) Împotriva Egoismului

Mill începe, așadar, cu respingerea acuzației aduse Coroanei Britanice conform căreia aceasta ar fi ales să intervină doar atunci când interesele sale ar fi fost la mijloc:

“Nu am interferat fiindcă nici un interes al Angliei nu era implicat.’
 ‘Nu trebuie să interferăm acolo unde nici un interes englez nu este afectat.’ Anglia este astfel prezentată drept o țară ai cărei cei mai distinși indivizi nu sunt rușinați să profeseze, ca politicieni, o regulă a acțiuni de care nimeni, nu de pe o poziție excesivă, nu poate să suporte să fie acuzat ca fiind maxima după care își conduce viața privată; [și anume,] să nu miște un deget pentru alții decât dacă el vede avantajul său particular în asta.”²⁶

În schimb, el afirmă că “cea mai meschină și rea [atitudine a unei națiuni]” este aceea de “a profesa că interferează doar atunci când servește propriilor

²⁶ *A Few Words*, CW XXI: 113-114.

sale obiective.”²⁷ Este exact situația de care aminteam anterior, în care barbarii nu ar fi capabili să recunoască o nedreptate decât atunci când ar aduce atingere intereselor lor. Iar pentru Mill, o asemenea acuză este de neacceptat pentru că ar însemna să accepte și ideea că Marea Britanie nu ar fi suficient de civilizată ca să recunoască o nedreptate.

Dacă vom considera această acuzație în particular, vom putea constata foarte ușor că ea este încă utilizată astăzi (e.g., acuzația formulată împotriva Statelor Unite conform căreia intervenția în Irak are presupune interese economice ‘ascunse’, deci și ‘nelegitime’). Motorul principal al unui asemenea discurs este, în cele mai multe cazuri, lipsa de simpatie pentru o anumită parte. Poziția anti-egoistă a lui Mill nu este derivată din sentimente, ci ea este construită pe argumente raționale care au menirea de a dovedi că egosimul este contrar a ceea ce noi considerăm ca fiind valoros (în acest caz, contrar a ceea ce englezii considerau valoros). Din acest motiv descrie el egoismul ca ceva

“[...] care consideră propria persoană și propriile preocupări drept mai importante decât orice altceva, și decide în favoarea sa toate chestiunile discutabile:—toate acestea sunt vicii morale, și constituie un caracter moral rău și odios [...]”²⁸

Și urmând acest fir al gândirii, vom observa că în *A Few Words* el distinge între două tipuri de ‘intervenție egoistă’: (i) interferând când este în interesul propriu, și/sau (ii) când interesul propriu este afectat. Ambele sunt incorecte din punct de vedere moral deoarece ne constrâng să acceptăm că “binele altora nu este unul dintre lucrurile de care se preocupă [țara]”²⁹ și astfel vom sfârși prin a trata alte state doar ca mijloace.

Un al doilea argument invocat de către Mill împotriva egoismul în afacerile internaționale care prezintă o relevanță particulară pentru timpurile sale se referă exact la cel de-al doilea tip de ‘intervenție egoistă’ amintit anterior: uneori, dușmanii Coroanei Britanice au acuzat-o că interferează cu afacerile interne ale altor state deoarece sesizează un potențial pericol sau prejudiciu adus interesului său; dar aceștia – consideră Mill – n-au reușit să vadă că în situațiile respective este mai degrabă în interesul Coroanei să nu interfereze. Exemplu menționat de către el este cel al Chestiunii Canalului Suez:

²⁷ *A Few Words*, CW XXI: 114.

²⁸ J.S. Mill, *On Liberty*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XVIII: “Essays on Politics and Society. Part I”; Ed. John M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1977, cap. IV, pp. 213-310.

²⁹ *A Few Words*, CW XXI: 114.

“[...] – să presupunem că națiunea engleză a văzut în acest mare beneficiu pentru lumea civilizată și necivilizată un pericol sau o vătămare a unui interes particular al Angliei. Să presupunem, de exemplu, că există temerea că, prin scurtarea drumului, se facilitează accesul navelor străine la posesiile sale orientale. Supoziția impută un grad neobișnuit de lașitate și imbecilitate minții naționale [...]

Nu există nici un astfel de sentiment de bază în rândul populației britanice. Ei sunt obișnuiți să vadă avantajul pentru ei în creșterea bogăției și gradului de civilizație al omenirii.”³⁰

Cu alte cuvinte, Mill crede că doar popoarele necivilizate sau cele incapabile mental de judecată rațională identifică lucrurile care conduc la îmbunătățirea lor cu pericole și prejucii la adresa interesului lor particular. Iar Coroana Britanică, după filosoful britanic, nu a arătat niciodată o “opoziție națională” față de Canalul Suez, iar

“Orice a fost întreprins în numele Angliei în afacerea Suez a fost acțiunea unor indivizi, îndeosebi, probabil, a unuia singur [...]”³¹

Asumpția sa este că nu poți acuza o întregă țară de adoptarea unei poziții egoiste în chestiunile ce țin de afacerile internaționale atunci când de fapt doar un om sau câțiva sunt responsabili pentru o situație particulară. Responsabilitatea – după cum în mod obișnuit sunt de acord astăzi, dar la fel de obișnuit nu reușim să profesăm în discursurile politice și dezbaterile publice despre imigrare și imigranți – este individuală și un colectivă.

(B) Împotriva paternalismului

Dacă teza egoismului în relațiile internaționale a fost destul de ușor de contraatacat, acuzația că aceeași Coroană Britanică susținea o poziție paternalistă trebuia să-i dea mai multe bătăi de cap lui Mill fiindcă el însuși era parte a unui sistem instituțional care avea de-a face în mod direct cu coloniile Britanice, *i.e.*, extensia în realitate a politicii paternaliste. Iar potrivit acestei poziții paternaliste, în unele situații, anumite state sau popoare au nevoie de protecția altui stat, așa cum se întâmplă cu coloniile.

Colonialismul lui Mill se bazează pe concepția sa despre natura umană, concepție adânc înrădăcinată în considerațiile psihologice despre ființa umană și perspectiva despre individualitate. Iar pornind de aici, el asertează o distincție clară între statutul unei comunități politice independente și statutul unei colonii. Însă această idee nu este inconsistentă cu a accepta un

³⁰ *A Few Words*, CW XXI: 116-117.

³¹ *A Few Words*, CW XXI: 117.

tip de interferență. Potrivit lui, coloniile nu ar trebui să se bucure de dreptul la auto-determinare.³² Pentru el, acestora le lipsește capacitatea de a se auto-guverna, o capacitate esențială oricărei entități civilizate.

Dintr-un alt unghi, după cum Walzer îl citează pe Mill, "barbarii nu au nici un drept ca națiune [...]".³³

Souffrant redă mai clar gândul lui Mill:

"Pentru Mill, colonizarea este ca un caz de caritate publică iar în ea, activitățile colonizatorului individual au repercursiuni dincolo de interesul său particular."³⁴

De exemplu, nu doar că rezolvă problema suprapopulării și este profitabil pentru economia unui regat (vezi problema distribuției forței de muncă), ci ea produce valoare și pentru cei colonizați:

"dacă este de dorit, așa cum nimeni nu va nega că este, că stabilirea de colonii trebuie făcută nu cu o privire exclusivă la interesul privat al primilor fondatori, ci prin intermediul unei considerări deliberate a bunăstării permanente a națiunilor care urmează să ia naștere după aceea din aceste mici începuturi; o astfel de considerare poate fi asigurată doar prin plasarea întreprinderii, de la debutul său, sub reglementări create cu ajutorul prevederii și viziunilor largite ale legislatorilor filosofi; iar guvernarea singură are puterea fie să schițeze astfel de reglementări, fie să impună respectarea lor.

Chestiunea intervenției guvernării în munca de colonizare implică interesele viitoare și permanente ale civilizației înseși, și existende mult limitele comparative înguste ale considerațiilor pur economice."³⁵

Urmând acest argument, eu înțeleg că Mill proclamă că este în interesul națiunilor slabe și necivilizate să fie colonizate. În acest fel, ei sunt forțați să se îmbunătățească (*self-improve*) și să își dezvolte un simț al reciprocității și al apartenenței la națiunea din care fac parte. Într-un final, ei vor ajunge la un anumit nivel de civilizație, ca în cazul Indiei, care le permite să-și aleagă

³² *Representative Government*; pp. 367-368. De asemenea, *Despre libertate*, cap. I: "Despotismul este un mod legitim de cârmuire atunci când cei cârmuiți sunt barbari, cu condiția ca scopul său să fie progresul, iar mijloacele să fie cele îndreptățite de realizarea acestui scop. Libertatea, ca principiu, nu se aplică nici unei stări de lucruri anterioare momentului în care oamenii au devenit capabili de a se perfecționa prin dezbateră liberă și egală." (trad. A.-P. Iliescu [1994] p. 18.)

³³ Walzer [1977] p. 89.

³⁴ Souffrant [2000] p. 10. A se confrunța cu pasajul din *Despre libertate* citat în nota 32.

³⁵ J.S. Mill, *Collected Works*, vol. 3: "Principles of Political Economy: with some of their Applications to Social Philosophy"; University of Toronto Press, Toronto, 1965, p. 963.

singuri propriul guvern și să interacționeze cu colonizatorii lor la același nivel, de pe aceeași poziție.

“O guvernare civilizată nu poate să se abțină să aibă vecini barbari: când are, nu se poate mulțumi întotdeauna cu o poziție defensivă, una numai de rezistență la agresiune. După un interval mai lung sau mai scurt de îngăduință, fie se găsește obligată să-i cucerească, fie să reclame o autoritate atât de mare asupra lor încât să le frângă spiritul și să se scufunde treptat într-o stare de dependență de ea, iar când va veni timpul, ei nu mai sunt într-adevăr îngroziți de ea, ci a avut atât de mult de-a face cu instituirea și dărâmarea guvernărilor lor și au ajuns să fie atât de obișnuiți a se baza pe ea încât a devenit responsabilă din punct de vedere moral pentru tot răul pe care îl permite acestora să-l săvârșească. Aceasta este relația Guvernării Britanice cu statele indigene din India.”³⁶

Colonizatorul poate fi privit drept impulsul pentru a câștiga dreptul la auto-determinare și depinde de colonizator cum cel colonizat va deveni civilizată. Așa cum concepe Mill această chestiune, colonizatorul prezintă, într-un anumit grad, o responsabilitate față de populația colonizată:

“Singurele legi morale [valabile] pentru relațiile dintre guvernări civilizate și barbare, sunt regulile universale ale moralității dintre om și om.”³⁷

În același cadru, într-un eseu din 1828 intitulat *Intercourse between the United States and the British Colonies in the West Indies*,³⁸ Mill introduce o altă distincție între comerțul colonial și comerțul între națiuni independente:

“Mr. Gallatin a înțeles greșit natura schimburilor coloniale. Era dreptul de netăgăduit, și a fost, până mai acum câțiva ani, practica invariabilă, a țărilor care dețineau colonii, de a-și rezerva pentru ele însele schimbul cu aceste colonii, și de a relaxa acea rezervă doar în circumstanțe speciale și ocazii particulare. Prin urmare, în cazul dreptului pe care Marea Britanie în mod clar îl posedă, în pofida tuturor celorlalte națiuni, nu putea să facă obiectul vreunei plângeri corecte din partea Statelor Unite, dacă ea [Marea Britanie] a considerat potrivit să îl exercite în pofida acesteia.”³⁹

³⁶ *A Few Words*, CW XXI: 119.

³⁷ *A Few Words*, CW XXI: 119. Suplinirea din citat îmi aparține.

³⁸ J.S. Mill, *Intercourse between the United States and the British Colonies in the West Indies*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. VII: “Essays on England, Ireland, and the Empire”; Eds. John M. Robson & Joseph Hamburger, University of Toronto Press, Toronto, 1982, pp. 121-*seq.*

³⁹ *Intercourse*, CW VII: 124-125.

Așadar nu este departe de adevăr să caracterizăm poziția lui Mill în legătură cu coloniile drept una ‘paternalistă’ fiindcă el susține cu siguranță că Marea Britanie are un “drept de necontestat” asupra coloniilor sale atunci când vine vorba despre comerț. Dar el nu susține o poziție paternalistă tare, una care să considere că Regatul Britanic poate întreprinde acțiuni protecționiste (interesate) cu privire la statele mai slabe. Aș spune că abordarea Mill este una paternalistă în aceeași măsură în care este una în favoarea colonialismului sau în favoarea tutelajului copiilor.⁴⁰

(C) Un concept funcțional

În contextul distincției între state civilizate și state barbare, Mill construiește un argument puternic împotriva ideii că afacerile internaționale și uzanțele sunt guvernate de simple relații. El spune:

“A presupune că aceleași obiceiuri internaționale și aceleași reguli ale moralității internaționale pot fi obținute între o națiune civilizată și o alta, și între națiuni civilizate și barbari, este o eroare gravă, și este una în care nu poate cădea nici un politician [...]”⁴¹

În acest punct, el explică de ce nu poate exista o singură măsură în relațiile internaționale identificând toate elementele care separă un barbar de un om civilizată (vezi infra). Și întreaga sa întreprindere teoretică va fi consistentă cu această distincție esențială. În al doilea rând, asta ne aduce în punctul în care putem afirma că principiul (non-) intervenției al lui Mill depinde de echilibrul de putere dintre părțile care se confruntă. De exemplu, dacă vorbim despre două țări civilizate, vom avea un anumit răspuns; dacă vorbim despre intervenție în situația în care o țară a solicitat și primit ajutor din partea alteia, un altul ș.a.m.d.

O primă considerație milliană despre non-intervenție pe care doresc să o subliniez aici este exprimată prin idea că interferențele cu afacerile interne nu este justificată atunci când tratăm despre guvernări despotice care caută suport în afara granițelor:

“O guvernare care necesită sprijinul unor armate străine nu poate fi o guvernare liberă. Dacă o guvernare nu are de partea sa majoritatea oamenilor, sau cel puțin o majoritate a celor cărora le pasă de politică, dacă aceia care vor lupta pentru ea nu constituie o parte mai puternică decât cei care luptă împotriva ei, atunci doar are numele de guvernare populară; nefiind capabilă să se mențină prin majoritatea [pe care o

⁴⁰ Cf. *Utilitarismul IV* (Iliescu [1994] p. 107).

⁴¹ *A Few Words*, CW XXI: 188.

deține], trebuie să se mențină prin oprimarea majorității, [și atunci] trebuie să fie un despotism în numele libertății [...]. Nimeni nu se va bucura prea mult de libertate atunci când este nevoie ca altcineva să o proclame în numele său.”⁴²

“Asistența acordată guvernării unei țări în a oprima oamenii, din nefericire de departe cel mai frecvent caz de intervenție străină, nu necesită ca cineva dintr-o țară liberă să-și bată capul ca să o stigmatizeze. O guvernare care are nevoie de sprijin străin pentru a obliga la supunere proprii săi cetățeni, este una care trebuie să nu existe; iar asistența oferită ei de străini este cu greu vreodată altceva decât simpatia unui despotism pentru un altul.”⁴³

În mai multe locuri unde discută această temă, nu e confruntă cu o singură soluție, aplicabilă în orice situație. Dimpotrivă, el aplică distincția unor situații particulare cu rezultate diferite. De aceea, când vorbim despre o cărmuire care caută ajutor în afara granițelor sale pentru a înnăbuși o mișcare populară, acea cărmuire este considerată despotică, iar interfezențele din afară nu va face altceva decât să schimbe un regim despotic cu un altul la fel de despotic. Acesta este raționamentul pentru care interfezențele externe sunt blamabile într-o astfel de situație.

Dimpotrivă, când luăm în considerare intervenția unei alt stat pentru a ajuta o majoritate care caută să-și dobândească libertatea, intervenția unui al patrulea stat în conflict este după Mill acceptabilă. Așa cum concepe el această problemă, oamenii trebuie să iasă singuri de sub puterea unui regim tiranic și nu cu ajutorul altui stat deoarece pericolul real este ca ei să devină supuși ai aceluia stat. Iar intervenția unei a patra părți în conflict devine acceptabilă fiindcă ea vine să echilibreze raportul de forțe în favoarea rezolvării conflictului.

Finalmente, să guvernezi cu ajutorul unei alte țări, așa cum și Prager observă, este un oximoron.⁴⁴ Mill ar spune că o țară civilizată este condusă de către guvernul său, și deciziile guvernului sunt luat în interesul celor mulți și nu de dragul unui despot. Iar dacă o țară civilizată cucerește comunitățile barbare vecine, cea mai bună soluție pe care o poate oferi supușilor săi este “un despotism luminat.”⁴⁵

Precum spune el, oamenii ar trebui să fie lăsați să-și obțină singuri eliberarea de sub un regim despotic:

⁴² *The Spanish Question*, CW XXXI: p. 374.

⁴³ *A Few Words*, CW XXI: 121.

⁴⁴ Praeger [2005] p. 630.

⁴⁵ Praeger [2005] p. 630.

“În ceea ce privește întrebarea dacă o țară este justificată în a ajuta populația alteia în lupta pentru instituții libere dusă împotriva guvernării lor, răspunsul va fi diferit în funcție de jugul pe care oamenii încearcă să-l înlăture, unul al unei guvernări pur indigene sau al unor străini; considerând ca fiind străin orice guvernare care se menține cu sprijin străin. Când lupta este doar cu conducătorii indigeni, și cu o putere indigenă la fel de mare ca aceea pe care conducătorii o pot folosi în apărarea lor, răspunsul pe care ar trebui să-l dau întrebării despre legitimitatea intervenției este, ca regulă generală, Nu. Motivul este că arareori există ceva care să semene cu asigurarea că intervenția, chiar dacă încunată de success, va fi pentru binele oamenilor. Singurul test care are vreo valoare reală că o populație a ajuns să fie potrivită pentru instituții populare este acela că ei, sau o parte suficientă a lor, ca să iasă învingători din luptă, sunt dornici să înfrunte chinul și pericolul pentru eliberarea lor.”⁴⁶

Un alt pasaj care clarifică mai bine această respingere a ideii de interferență poate fi găsit în *Considerations on Representative Government*, loc citat de Prager în articolul său:

“Străinii nu simt același lucru ca oamenii. Ei nu pot judeca, în lumina în care li se înfățișează minții lor un lucru sau în maniera în care le afectează sentimentele, cum va afecta sentimentele sau cum ar apărea minților populației subjugate. Ceea ce un indigen, cu abilități practice medii, cunoaște ca și cum ar fi cunoscut prin instinct, ei trebuie să cunoască încet, și, oricum, imperfect, prin studiu și experiență.”⁴⁷

Teza că statele libere și civilizate nu ar trebui să fie în situația în care un altul intervine în chestiunile sale interne implică totodată idea că statele civilizate sunt autonome. Aceste state nu au nevoie de nimic din exterior pentru a-și conduce cetățenii sau pentru a-și legitima autoritatea. Poziția paternalistă ar anula autonomia statelor civilizate pentru simplul fapt că oricine ar putea fi justificat să interfereze cu afacerile altui stat. În acest fel,

⁴⁶ *A Few Words*, CW XXI: 122. Un argument similar în *The Spanish Question*: “Considerăm, prin urmare, drept un principiu inviolabil acela că o populație aflat în sclavie ar trebui să fie lăsată să-și găsească singură calea de eliberare. Dar o parte necesară a acestui principiu este aceea că, dacă nu sunt ajutați, ei vor trebui de asemenea să nu fie împiedicați. Dacă națiunile libere par inactive, despoții trebuie și ei să facă la fel. Non-intervenția nu este deloc un principiu decât dacă el este adoptat ca principiu universal. Dacă libertatea nu poate fi impusă de către o forță străină, nu decurge, prin urmare, că ar trebuie să fie acceptat ca ea să fie distrusă de către o forță străină.”

⁴⁷ J.S. Mill, *Considerations on Representative Government*; Prometheus Books, New York, 1861, p. 348. *Apud* Prager [2005] p. 631.

intervenția devine justificabilă doar într-un sens particular, și care nu anulează autonomia unei țări.

*

În al doilea rând, principiul non-intervenției așa cum am spus anterior depinde de echilibrul existent între comunitățile politice care se confruntă:

“Când cele două părți sunt atât de inegale în putere încât una poate predomina ușor și să o supună pe cealaltă, lucrurile ar trebui să fie lăsate să-și urmeze cursul. Dacă părțile sunt aproape echilibrate, iar anarhia generală prelungește războiul civil, este foarte probabil să decurgă că puterile ar trebui să intervină în mod colectiv și să forțeze combatanții să depună armele și să ajungă la un compromis, și să-și trimită propriile trupe împotriva celor care refuză să facă acest lucru.”⁴⁸

Și așa cum am subliniat în secțiunea anterioară, Mill pare gata să accepte o poziție paternalistă doar atunci când vine vorba despre barbari:

“[...] națiunile care sunt încă barbare nu au depășit perioada în care este mai degrabă în beneficiul lor să fie cucerite și supuși de străini.”⁴⁹

Opinia sa este că oamenii necivilizați, care se lasă conduși de motive prea apropiate (*e.g.*, plăcerile inferioare, teamă, interesele imediate), au nevoie de călăuzire din partea celor capabili să ia decizii morale și politice exact la fel cum copiii au nevoie de călăuzirea tutorilor lor. Din acest motiv ar fi în interesul barbarilor să fie cucerite de către vecinii lor civilizați.⁵⁰

În opinia mea, întreprinderea lui Mill din *A Few Words* se concentrează nu pe un construct teoretic căruia îi lipsește aplicabilitatea. În schimb, el caută un concept *funcțional* de non-intervenție, unul care poate fi utilizat de către factorii de decizie pentru a decide în mod corect dacă un stat ar trebui să interfereze sau să intervină în problemele altui stat. Într-un astfel de tablou, afirmația lui Walzer că “Mill scrie ca și cum argumentele sale ar fi despre abandon: revoluționarii trebuie să dovedească prin ‘acțiuni curajoase și pericol’ că sunt demni de a se bucura de libertate” reflectă o eroare obișnuită, *i.e.*, a-l cita pe Mill ca și cum ar oferi răspunsuri valabile și astăzi la întrebări perene. Întrebările pot rămâne neschimbate, însă răspunsurile depin de contextual celor care încearcă să le ofere.

⁴⁸ *The Spanish Questions*, CW XXXI: 374.

⁴⁹ *A Few Words*, CW XXI: 118.

⁵⁰ *A Few Words*, CW XXI: 118-119.

Prin urmare, Mill crede cu tărie într-un anumit grad de izbăvire prin propriile forțe de sub jugul tiraniei pentru că el crede în puterea societăților civilizate de a-și găsi calea pentru a răsturna regimurile despotice, și nu neapărat prin o baie de sânge așa cum și-ar putea imagina Walzer.

Concluzie

Preocuparea mea principală aici a fost aceea de a înțelege și explica argumentele care contribuie la formularea principiului non-intervenției de către Mill, cât mai aproape de intenția lui. Iar speranța mea este că am reușit să arăt că el reacționează nu împotriva *despotismului* sau *tiraniei* în mod particular, așa cum susțin unii comentatori astăzi, ci împotriva a două acuzații care au fost aduse Coroanei Britanice în vremea lui. În primul rând, este vorba de obiecția comună în vremea sa că regatul britanic afișa o poziție egoistă și paternalistă în afacerile internaționale. În al doilea, că ar exista o măsură unică în relațiile internaționale. Pentru a concluziona, țelul lui Mill, așa cum înțeleg eu *A Few Words*, este acela de a demonstra că este nevoie de o abordare mai echilibrată în chestiunile ce țin de relațiile internaționale și că non-intervenția este un principiu cheie care trebuie aplicat în genere între state care se află la același nivel de civilizare, în timp ce în cazul barbarilor poate fi acceptată intervenția.

Referințe

Scrierile lui J.S. Mill:

A Few Words on Non-Intervention; în J.S. Mill – *Collected Works*, vol. XXI: “Essays on Equality, Law, and Education”; Ed. J.M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1984, pp. 118-124.

Representative Government; 1861, pp. 546-577.

On Liberty; în J.S. Mill – *Collected Works*, vol. XVIII; Ed. J.M. Robson. University of Toronto Press, Toronto, 1977, pp. 213-310.

Despre libertate; Tr. Adrian-Paul Iliescu, Edit. Humanitas, București, 1994.

Intercourse between the United States and the British Colonies in the West Indies; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. VII: “Essays on England, Ireland, and the Empire”; Eds. John M. Robson & Joseph Hamburger, University of Toronto Press, Toronto, 1982, pp. 121-*seq.*

The Westminster Election of 1865 [1]. 3 July, 1865; în J.S. Mill – *Collected Works*, vol. XXVIII.1: “November 1850 – November 1868”; University of Toronto Press, Toronto, 1988, pp. 13-18.

The Westminster Election of 1865 [4]. 8 July, 1865; în J.S. Mill – *Collected Works*, vol. XXVIII.1: “November 1850 – November 1868”; University of Toronto Press, Toronto, 1988, pp. 31-40.

- The Spanish Question*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. XXXI: "Miscellaneous Writings"; Ed. John M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1989, pp. 359-388.
- Utilitarianism*; în J.S. Mill, *Collected Works*, vol. X: "Essays on Ethics, Religion and Society"; Ed. J.M. Robson, University of Toronto Press, Toronto, 1985, p. 214.
- Utilitarismul*; Tr. Valentin Mureșan, în Mureșan, Valentin – *Utilitarismul lui John Stuart Mill*; Paideia, București, 2003, pp. 267-331.

Studii:

- *** – *John Stuart Mill (1806-1873): Foreign Intervention and National Autonomy*; în Reichberg, Gregory M. & H. Syse & E. Begby (eds.) – *The Ethics of War. Classics and Contemporary Readings*; Blackwell, Oxford, 2006, pp. 574-585.
- ELLIS, Anthony – *Utilitarianism and International Ethics*; în Nardin, Terry & David R. Mapel (eds.) – *Traditions of International Ethics*; Cambridge University Press, Cambridge, 1992, pp. 158-179.
- FRENCH, S. & A. Gutman – *The Principle of National Self-Determination*; în Held, V. & S. Morgenbesser & T. Nagel (eds.) – *Philosophy, Morality, and International Affairs*; Oxford University Press, New York, 1974, pp. 138-153.
- FUCHS, Alan E. – *Autonomy, Slavery, and Mill's Critique of Paternalism*; în "Ethical Theory and Moral Practice", vol. 4, 2001, pp.231-251.
- GARREN, David J. – *Paternalism, Part II*; în "Philosophical Books", vol. 48, 2007, nr. 1, pp. 50-59.
- HARRIS, A. - *John Stuart Mill: Servant of the East India Company*; în "The Canadian Journal of Economics and Political Science", vol. 30, 1964, nr. 2, pp. 185-202.
- PRAGER, Carol A.L. – *Intervention and Empire: John Stuart Mill and International Relations*; în "Political Studies", vol. 53, 2005, pp. 621-640.
- RILEY, Jonathan – *Mill on Liberty*; Routledge, London, 1998.
- SOUFFRANT, E.M. – *Formal Transgression: John Stuart Mill's Philosophy of International Relations*; Rowman & Littlefield, Lanham, 2000.
- WALZER, Michael – *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*; Basic Books, New York, 1977¹.
- WALZER, Michael – *Mill's "A Few Words on Non-Intervention". A Commentary*; în Urbinati, Nadia & Alex Zakaras (eds.) – *J.S. Mill's Political Thought*; Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 347-357.
- WALZER, Michael – *The Moral Standing of States: A Response to Four Critics*; în "Philosophy and Public Affairs", vol. 9, 1980, nr. 3, pp. 209-229.